

Nr 225.

Ankom till riksdagens kansli den 7 november 1941 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

(4:e avd.)

Driftbudgeten.

Sjätte huvudtiteln.

1:o) **Bidrag till byggande av bro över Dalälven vid Överboda.** I propositionen nr 305 har Kungl. Maj:t (bilaga 4, punkt 1, sid. 53—57 av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 17 oktober 1941) föreslagit riksdagen medgiva, att av det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget till bidrag till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar (B) må till bidrag till byggande av bro över Dalälven vid Överboda disponeras ett belopp av högst 1,710,000 kronor.

I skrivelse till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 13 februari 1941 har *chefen för försvarsstaben* anført, att det ur riksförsvarets intresse vore önskvärt, att en bro över Dalälven komme till stånd snarast möjligt, då Carl XIII:s bro icke kunde upptaga den militära trafik, som måste kunna framföras på kustlandsvägen. Vidare vore det ett militärt önskemål, att sistnämnda bro bibehölles som reservförbindelse.

Under framhållande att behovet av en ny bro över Dalälven vore såväl ur allmän samfärdselsynpunkt som av militära skäl trängande har *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* i skrivelse den 5 juni 1941 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till styrelsens förfogande för byggande av ny bro över älven vid Överboda jämte tillfartsvägar ställa ett belopp av 1,710,000 kronor till förfogande.

Chefen för försvarsstaben har i utlåtande den 1 september 1941 anført, bland annat, att därest förhållandena under åren 1943—1944 skulle nödvändiggöra upprätthållandet av en försvarsberedskap, jämförlig med den nu rådande, eller medföra Sveriges indragande i krig en inskränkning under

längre tid av trafiken över Dalälven i anslutning till kustlandsvägen kunde innebära väsentliga olägenheter. Försvarsstabschefen hemställde därför, att statsbidrag till byggande av ny bro måtte i enlighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning beviljas i sådan ordning, att bron kunde färdigställas senast under sommaren 1943.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Rikshuvudvägen Stockholm—Uppsala—Gävle går vid Älvkarleby över Dalälven å den under åren 1814—1816 uppförda, s. k. Carl XIII:s bro. Såsom av det föregående framgår är bron i bristfälligt skick, och det är enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkningar endast fråga om några få år, innan man av trafiksäkerhetsskäl nödgas ytterligare skärpa de för bron gällande belastningsföreskrifterna, vilka redan nu äro ganska stränga. Närmaste bro över älven med erforderlig bärformåga för den tyngre trafiken är belägen vid Gysinge, icke mindre än 50 km uppströms Älvkarleby. Ur allmän trafiksynpunkt synes det sålunda vara påkallat att snarast låta uppföra en ny bro för att bereda trafiken å huvudleden Stockholm—Gävle en nöjaktig förbindelse över Dalälven. En sådan är därjämte ur riksförsvarets synpunkt av stor betydelse.

Det förslag, till vars utförande länsstyrelsen förpliktat vägdistriktet, innebär, att bron skulle förläggas vid Överboda omkring 1 km uppströms den där befintliga hängbron samt att omläggning skulle ske av rikshuvudvägen Stockholm—Gävle med en ny sträckning Stallmon—Älvkarleby—Östanå—Överboda—Skogslund. Bron skulle byggas i fyra spann samt erhålla en längd av 249 meter och en bredd av 12 meter. Kostnaderna för företaget hava ursprungligen beräknats till 1,090,000 kronor men hava på grund av sedermera inträffade prisstegringar måst uppräknas till 1,900,000 kronor. Av detta belopp hänföra sig 1,350,000 kronor till brobygget och 550,000 kronor till väganläggningarna.

Jag har icke något att erinra mot att i enlighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag statsbidrag utgår till företaget med 90 procent av kostnaderna, eller 1,710,000 kronor.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har föreslagit, att medel till brobygget skulle utgå av det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget (B) till bidrag till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar. Då förutsättningarna för disposition av detta anslag med hänsyn till dess karaktär av arbetslöshetsanslag icke torde för närvarande vara för handen, kan anslaget icke utan riksdagens medgivande tagas i anspråk för detta ändamål. Då det å riksstaten för innevarande budgetår anvisade broanslaget i sin helhet torde erfordras såsom bidrag till andra, mindre broföretag, förordar jag, att riksdagens bemyndigande inhämtas att av förutnämnda B-anslag till ifrågavarande broföretag disponera ett belopp av högst 1,710,000 kronor.

Mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och Uppsala läns norra vägdistrikt bör överenskommelse träffas om arbetets utförande genom styrelsens försorg, därvid vägdistriktet bör förbinda sig att dels bidraga till kostnaderna för företaget med 10 procent och dels utan kostnad till styrelsens förfogande ställa för företagets genomförande erforderlig mark. Det torde få ankomma på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att avgöra, om företaget skall utföras i styrelsens egen regi eller på entreprenad. Jag förutsätter, att vid företagets utförande samråd äger rum med vederbörande myndigheter i frågor av militär natur samt med arbetsmarknadskommissionen i fråga om anskaffande av arbetskraft.

Av handlingarna framgår, att nuvarande bron vid Älvkarleby över Dalälven — Carl XIII:s bro kallad och anlagd åren 1814—1816 — äger otillräcklig bärighet. Rörelser och formförändringar i brokonstruktionen ha iakttagits, vilka torde nödvändiggöra ytterligare inskränkningar i högsta tillåtna hjultrycket redan inom den närmaste tiden. Åtgärder för förstärkning av bron ha övervägts men befunnits icke vara ekonomiskt försvarliga. Då stora rikshuvudvägen från Uppsala till Gävle och vidare norrut går fram över bron, anses en ny bros byggnad även ur militära synpunkter trängande.

Med hänsyn till dessa förhållanden anser sig utskottet böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må medgiva, att av det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget till bidrag till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar (B) må till bidrag till byggande av bro över Dalälven vid Överboda disponeras ett belopp av högst 1,710,000 kronor.

2:o) **Bidrag till vissa forsknings- och undersökningsarbeten.** Kungl. Maj:t har (punkt 2, sid. 58—61) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa forsknings- och undersökningsarbeten å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 20,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Med skrivelse den 8 oktober 1941 har *besparingsberedningen* överlämnat en promemoria med yttrande och förslag angående arbetsstudier å vägunderhållets område, vilket förslag *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* i utlåtande den 14 oktober 1941 tillstyrkt.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Inom andra arbetsområden än industrien ha arbetsstudier i vårt land hittills bedrivits endast i jämförelsevis ringa omfattning. Erfarenheterna från icke industriellt betongade verksamhetsområden, inom vilka arbetsstudier förekommit, ha emellertid, i den mån resultaten äro kända, givit vid handen, att fördelar av betydenhet kunna påräknas av dylika studier även då fråga är om arbeten av mera blandad natur.

På grund av de skiftande förhållanden, under vilka vägunderhållsarbetet i allmänhet bedrivs, erbjuder måhända detta arbete icke fullt samma möjligheter till rationaliseringar genom arbetsstudier som arbeten exempelvis inom skogsbruket och vid statens vattenfallsverks linjebyggnader, där dylika studier med framgång bedrivits. Jag anser emellertid i likhet med besparingsberedningen, att icke oväsentliga direkta och indirekta besparingar skola kunna vinnas genom rätt anordnade arbetsstudier vid vägunderhållsarbetet. Utgifterna för vägunderhållet äro nämligen av den storleksordningen, att även en procentuellt sett mycket måttlig minskning av den sammanlagda utgiftssumman innebär besparing av icke obetydliga belopp. Jag vill därför tillstyrka besparingsberedningens nu föreliggande framställning om anord-

nande av arbetsstudier å vägunderhållets område. För att resultatet av arbetet ej skall fördröjas onödigt, anser jag det angeläget, att studierna påbörjas så snart som möjligt.

Utskottet.

Jämväl utskottet har ansett sig böra tillstyrka förevarande förslag, avseende att genom arbetsstudier vid vägunderhållsarbetena undersöka möjligheterna att begränsa hithörande kostnader. Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Bidrag till vissa forsknings- och undersökningsarbeten* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 20,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

3:o) **Bidrag till provning av E-cement m. m.** Kungl. Maj:t har (punkt 3, sid. 61 och 62) föreslagit riksdagen att till Bidrag till provning av E-cement m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 45,000 kronor.

Genom beslut den 28 juni 1941 anbefalldes Kungl. Maj:t — på framställning av statens industrikommission, vilken framställning föranletts av betongdelegerade av år 1940 — statskontoret att av det å förskottsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 uppförda förskottsanslaget till engångsanskaffning av materiel för civilbefolkningens skydd m. m. till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utbetala ett belopp av högst 45,000 kronor, att av styrelsen disponeras för provning av E-cement m. m. Täckning av detta belopp äskas nu av riksdagen.

E-cement (ersättningscement) är en ny typ av cement, som förts i marknaden för att minska den stora kolförbrukning, som cementtillverkningen normalt drager. I sådant syfte ingår i E-cementen en betydande extra tillsats av exempelvis sandsten eller masugnsslagg, vilken tillsats verkar som utdryingningsmedel, i det att hållfastheten ej minskas i samma proportion som den extra tillsatsen.

Utskottet.

Med tillstyrkande av förslaget om beredande av täckning för ifrågavarande till provningar av E-cement redan förskottsvis beviljade anslag, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till provning av E-cement m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 45,000 kronor.

Kapitalbudgeten.

Statens affärsverksfonder.

4:o) **Kompletteringsarbeten å det permanenta telefontätet.** Kungl. Maj:t har (bilaga 12, punkt 1, sid. 121 och 122) föreslagit riksdagen att till Kompletteringsarbeten å det permanenta telefontätet å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 251,300 kronor.

Utskottet, som tagit del av de till ärendet hörande hemliga handlingarna, får med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag hemställa,

Utskottet.

att riksdagen må till *Kompletteringsarbeten å det permanenta telefontätet* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 251,300 kronor.

5:o) **Transportabla överdragsstationer m. m.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 2, sid. 122) hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Transportabla överdragsstationer m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 438,000 kronor.

6:o) **Luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket.** Kungl. Maj:t har (punkt 3, sid. 122 och 123) hemställt, att riksdagen må *dels* medgiva, att till luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket må utöver tidigare för ändamålet medgivna belopp disponeras av telegrafverkets driftmedel ett belopp av högst 300,000 kronor; *dels ock* till Luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Under åberopande av ett av *telegrafstyrelsen* gjort förslag och under erinran att till luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket ett belopp av sammanlagt 3,420,000 kronor ställts till telegrafstyrelsens förfogande har *departementschefen* anfört följande.

Då de av telegrafstyrelsen föreslagna åtgärderna för att ytterligare stärka luftskyddsberedskapen vid telegrafverket äro av stor betydelse såväl ur personalskyddssynpunkt som för förbindelseväsendets säkerställande i händelse av krig, vill jag giva min anslutning till den föreliggande framställningen. Av det äskade anslaget å 1,300,000 kronor synes det belopp å 300,000 kronor, som avser splitterskydd, böra bestridas av telegrafverkets driftmedel, medan det återstående beloppet lämpligen bör anvisas såsom anslag å kapitalbudgeten.

Utskottet. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) medgiva, att till luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket må utöver tidigare för ändamålet medgivna belopp disponeras av telegrafverkets driftmedel ett belopp av högst 300,000 kronor;

b) till *Luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

7:o) **Bangårdsarbeten i Ånge m. m.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 4, sid. 123—125), vilket avser vissa omlägningsarbeten å Ånge bangård för att underlätta godstågsrörelsen därstädes, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bangårdsarbeten i Ånge m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor.

8:o) **Telefonanläggningar m. m.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 5, sid. 125 och 126), vilket avser beredande av bättre bombskydd för telefonanläggningarna å statens järnvägars stationer, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Telefonanläggningar m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.

9:o) **Anläggningar för elektrisk tågdrift.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 6, sid. 127), vilket avser anskaffning av ytterligare två transportabla transformatorer för den elektriska tågdriften, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Anläggningar för elektrisk tågdrift* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 850,000 kronor.

10:o) **Försvarsberedskap vid statens järnvägar.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 7, sid. 127—130), vilket avser ytterligare försvarsberedskapsåtgärder beträffande statens järnvägars elektriska överföringsledningar, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Försvarsberedskap vid statens järnvägar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

11:o) **Godsvagnar.** Kungl. Maj:t har (punkt 8, sid. 130—134) föreslagit riksdagen att till Godsvagnar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 7,800,000 kronor.

I skrivelse den 29 september 1941 har *järnvägsstyrelsen* hemställt om anvisande av medel för anskaffning av godsvagnar. Järnvägsstyrelsens sålunda framlagda anskaffningsprogram, som avser det mest oundgängliga behovet, innebär, att under närmaste året minst omkring 1,250 godsvagnar skulle beställas. Av kostnaderna för detta antal, tillhoppa 16,900,000 kronor, förutsättas omkring 5,700,000 kronor, avseende omkring 430 vagnar, därav 160 slutna och 270 öppna, skola bestridas av förnyelsefondsmedel, medan återstående belopp, 11,200,000 kronor, skulle utgå av anslagsmedel å kapitalbudgeten. Av sistnämnda belopp skulle enligt järnvägsstyrelsens förslag 5,600,000 kronor, motsvarande kostnaderna för omkring 450 godsvagnar, därav 100 slutna och 350 öppna, anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår och återstoden å riksstaten för nästa budgetår.

Departementschefen anför att han beträffande vagnverkstädernas kapacitet under hand inhämtat, att dessa, därest de inom den närmaste tiden erhöle beställningar, skulle under tiden fram till den 1 juli 1942 kunna åtaga sig tillverkning av 200 öppna godsvagnar utöver de vagnar, för vilka kostnaderna enligt järnvägsstyrelsens förslag skulle bestridas av anslag å tilläggsstaten och av förnyelsefondsmedel. Vid dylikt förhållande har han ansett det angeläget, att medel redan nu anvisas för anskaffning av ytterligare 200 vagnar. Då kostnaderna för dessa kunna beräknas till 2,200,000 kronor skulle å tilläggsstaten behöva anvisas ett anslag av 7,800,000 kronor. Departementschefen har i övrigt anført bland annat följande.

På grund av den alltsedan krigsutbrottet rådande bristen på godsvagnar vid statens järnvägar ha statsmakterna vid skilda tillfällen anvisat betydande anslag till anskaffning av nya godsvagnar. Sålunda uppgå anslagen å kapitalbudgeten till detta ändamål för budgetåren 1939/40—1941/42 till sammanlagt över 24 milj. kronor, motsvarande en nyanskaffning av närmare 2,000 vagnar. Hela godsvagnsparken kan för närvarande uppskattas till omkring 22,000 vagnar. Då godstrafiken ökat avsevärt mer än vad som motsvarar godsvagnsparkens kapacitetsökning, föreligger emellertid alltjämt en högst betydande vagnbrist. Att statens järnvägar kunnat i den omfattning som skett avveckla godstrafiken beror bland annat på de åtgärder av skilda slag, som järnvägsstyrelsen vidtagit i syfte att utnyttja vagnarna på mest effektiva sätt.

Godstrafiken vid statens järnvägar ökas alltjämt, och det är anledning antaga, att — i den mån krisförhållandena skärpas — kraven på ökade transportmöjligheter å statens järnvägar komma att än mer stegas. Härvidlag torde särskilt böra framhållas statens järnvägars stora betydelse för lösande av de svåra transportproblem, som uppkommit i samband med den pågående omställningen av landets bränsleförsörjning. Vidare bör erinras, att ytterligare inskränkningar i motortrafiken kunna bli nödvändiga på grund av de ökade försörjningssvårigheterna med olja och gummiringar, varigenom en övergång i än större omfattning än hittills från landsvägstransporter till järnvägstransporter blir erforderlig.

Jag är medveten om att en fortsatt ökning av statens järnvägars godsvagnpark kan komma att medföra, att densamma för relativt lång tid kan bli överdimensionerad för normala trafikförhållanden. De ekonomiska betänkligheter, som i anledning härav onekligen måste hysas, torde emellertid i nuvarande läge nödgas bortse från. Skola de för försvaret och folkförsörjningen viktiga transportproblemen kunna av statens järnvägar lösas i stort sett tillfredsställande, torde det nämligen vara ofrånkomligt, att ytterligare anskaffning av nya godsvagnar sker, i den mån tillverkningskapaciteten medger detta. Det må i detta sammanhang framhållas, att överdimensioneringens omfattning i viss grad kan antagas minskas till följd av dels att en förhållandevis stor utrangering av äldre godsvagnar torde bli ofrånkomlig efter den nuvarande krisens slut på grund av det onormala slitage på materielen under nu rådande högtrafik och dels att i samband med förstatligande av enskilda järnvägar behov torde föreligga att i relativt stor utsträckning ersätta äldre omoderna vagnar med nya.

Statens järnvägars godsvagnpark för fraktdragande trafik bestod den 1 oktober 1941 av 24,957 vagnar, varav 3,783 malmvagnar.

Utskottet.

Med all sannolikhet torde en nedgång i statens järnvägars behov av godsvagnar vara att förutse, när normala förhållanden åter inträda. Tvekan torde kanske under sådana omständigheter och med tanke även på nuvarande materialbrist kunna göra sig gällande inför ifrågavarande anskaffningsprogram. Med hänsyn till vad departementschefen i ärendet anfört har utskottet emellertid ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Godsvagnar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 7,800,000 kronor.

12:o) **Tankvagnar.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 9, sid. 134 och 135) om täckning av en såsom brådskande ansedd medelsanvisning för anskaffning av tankvagnar, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Tankvagnar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 1,250,000 kronor.

13:o) **Kraftstation i Midskogsforsen.** Kungl. Maj:t har (punkt 10, sid. 135—141) föreslagit riksdagen att till Kraftstation i Midskogsforsen å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 6,000,000 kronor.

Vattenfallsstyrelsen har i skrivelse den 21 augusti 1941 föreslagit, att arbetet för utbyggnad av en ny större kraftstation omedelbart påbörjas. Styrelsens undersökningar om den nya kraftstationens förläggning ha resulterat i att den övre delen av fallsträckan mellan Litsvattnet och Gesundasjön i Indalsälven (nedanför Storsjön) borde utbyggas, därvid Skärhällsforsen, Midskogsforsen och en del av Näveredeforsen skulle utnyttjas. Den

fallhöjd, som skulle tagas i anspråk, uppgår till 29 meter, eller samma fallhöjd som i Stadsforsen. Ehuru vattentillgången i denna del av Indalsälven något understiger vattenmängden i Stadsforsen, skulle emellertid, därest vissa ytterligare vattenregleringar under de närmaste åren genomfördes, den nya stationen kunna utbyggas för ungefär samma vattenmängd, som den för vilken Stadsforsen är utbyggd, eller omkring 350 kubikmeter per sekund. Bruttoenergimängden med stationen utbyggd med två turbinaggregat är beräknad till 600 milj. kWh per år. Därest arbetet å kraftstationen påbörjas snarast, torde stationen kunna tagas i bruk redan under år 1944. Kostnaderna för anläggningen äro vid nu rådande prisläge beräknade till 32.5 milj. kronor. Av detta belopp skulle för arbetenas igångsättande omedelbart behöva anvisas 6 milj. kronor, medan för nästa budgetår ett belopp av 12 milj. kronor skulle erfordras.

Departementschefen har, med framläggande av en allmän beräkning av den framtida sannolika kraftförbrukningen inom statens vattenfallsverk, anfört bland annat följande.

Utgår man från här angivna prognos för det blivande kraftbehovet, skulle kraftförsörjningen med de nya krafttillskott, som enligt nuvarande utbyggnadsprogram tillkomma, kunna antagas vara tryggad under de närmaste två å tre åren, ehuru temporära svårigheter kunna uppstå i händelse av ogynnsamma vattenförhållanden. Skulle däremot kriget fortsätta efter nämnda tid och man sålunda måste räkna med fortsatt stegring av kraftbehovet, komma svårigheter att uppstå att med nu tillgängliga kraftkällor och redan pågående utbyggnader tillgodose landets kraftbehov. Det är att förvänta, att dessa svårigheter komma att bli allt större, ju längre kriget varar. Ökad tillgång å kraft utgör nämligen en viktig förutsättning för den omställning mot självhushållning inom olika områden av samhällslivet, som framtvingas genom begränsningen av importmöjligheterna, särskilt å bränsleförsörjningens område. Skulle å andra sidan kriget upphöra tidigare än nu sagts, torde kraftbehovet under den därpå närmast följande tiden antagas kunna väl tillgodoses redan med nuvarande och under utbyggnad varande kraftverk. Ett färdigställande inom närmaste treårsperiod av en ny större kraftstation skulle under dylika förhållanden icke vara behövt. Det behöves icke framhållas, att kostnaderna för en utbyggnad under nuvarande krisperiod med all sannolikhet komma att ställa sig avsevärt högre än om arbetet skedde under en fredsperiod.

Med hänsyn till den ovissa framtidsutvecklingen anser jag det icke vara försvarligt att nu underlåta att vidtaga åtgärder i syfte att, sett på längre sikt, trygga vårt lands kraftförsörjning. Den ekonomiska uppoffring, som ett utbyggande i förtid av en ny kraftstation kan medföra, anser jag i likhet med vattenfallsstyrelsen böra betraktas såsom en försäkringspremie, avsedd att skapa ökad trygghet för att landets kraft- och bränsleförsörjning skall kunna på bästa sätt tillgodoses även under ogynnsamma yttre förhållanden. Det synes vidare böra framhållas, att erfarenheten från förkrigsåren visat, att efterfrågan på kraft även under normala förhållanden i allmänhet avsevärt överstigit de i förväg gjorda beräkningarna. Jag förutsätter emellertid, att därest ändrade förhållanden under arbetets gång skulle inträffa, som medföra, att tidpunkten, då en ny kraftstation behöver tagas i anspråk, kan framflyttas, taktens i utbyggnadsarbetena i möjligaste mån anpassas efter det ändrade läget.

Utskottet.

I allt väsentligt som en direkt följd av kriget har kraftförbrukningen inom landet under de senaste åren avsevärt stegrats. Såsom i detta avseende för statens vattenfallsverks del belysande må nämnas, att vid de statliga kraftverken — vilka bestrida omkring en tredjedel av landets försörjning med elektrisk energi — kraftförbrukningen mellan budgetåren 1938/39 och 1940/41 ökades från 2,838 till 3,306 miljoner kilowattimmar. Denna stegring, vilken haft sin motsvarighet även för de icke-statliga kraftverkens del, har sammanfallit med en tid av osedvanligt ogynnsamma nederbördsförhållanden och en därav följande genomsnittligt sett otillräcklig vattentillgång vid landets kraftverk, vartill som en ytterligare ogynnsam faktor kommit nödvändigheten att under nuvarande bränsleknapphet anlita kraftverkens ångreserver långt mindre än vad som normalt är brukligt.

Vad statens vattenfallsverk beträffar pågick redan vid krigsutbrottet i forcerad takt utbyggnaden av ett flertal kraftverk, vilka numera efterhand hunnit tagas i bruk. Tack vare dessa nya kraftverk samt också tack vare vissa provisoriska vattenregleringar, har trots de ogynnsamma förhållandena i övrigt statens vattenfallsverk kunnat ej endast tillgodose de egna konsumenternas kraftbehov utan även bistå andra av landets kraftproducenter med vissa energileveranser. Erinras må i detta sammanhang, att hela landets kraftförsörjning allt sedan krigsutbrottet varit ställd under en gemensam ledning, som vid sina dispositioner kunnat räkna med ett redan utbyggt, hela landet omfattande samt de olika kraftcentralerna, oavsett dessas ägare, sammanknyttande stamlinjenät.

Ytterligare statliga kraftverksbyggnader (vid Kattstrupeforsen, Trollhättan och Torpshammar) pågå för närvarande och beräknas inom närmaste tiden bli färdigställda. Normalt sett och med tanke på ett omsider inträffande efterkrigsålder borde alltså energiförsörjningen för statens vattenfallsverks del kunna anses jämförelsevis väl tillgodosedd. Vid en framtidsbedömning bör man dock hålla i minnet, att inom den elektriska kraftproduktionen en produktionsnivå, som en gång uppnåtts, i allmänhet visat sig kunna bilda utgångsläge för nya stegringar och därav föranlett behov av nya utbyggnader. Den ökning i energiåtgång, som ägde rum under världskrigsåren 1914—1918, åtföljdes sålunda, efter en mycket tillfällig tillbakagång under år 1921, av en ny kraftig uppgång av landets energiförbrukning.

Om alltså efterkrigsåldern ur kraftförsörjningssynpunkt ställer sig ytterst svårbedömligt kan med större sannolikhet förutses en i förhållande till de växande behoven mindre gynnsam kraftförsörjning om kriget fortsätter en längre tid; detta gäller i all synnerhet om avspärrningen också framgent blir av samma även för krigsförhållanden utomordentliga skärpa som för närvarande. Att märka är att tillgången till elektrisk energi utgör en av de mera elementära förutsättningarna för den nya inhemska ersättningsproduktion på främst det kemiska området, vartill landet i ett fortsatt avspärrningsläge lär i allt högre grad få lita.

Med tanke närmast på dylika svårigheter under ett fortsatt längre krig har förslaget om en ny kraftverksanläggning vid Midskogsforsen i Indalsälven

framlagts. Kraftverket beräknas bliva driftfärdigt under år 1944. Det bör emellertid ej förbises, att i anläggningen ingå betydande kvantiteter järn och cement, varå knapphet råder och varav särskilt cementen för sin tillverkning drager stora kvantiteter av ett så svåranskaffat bränsle som stenkol. Verkställda beräkningar visa dock, enligt vad utskottet övertygat sig om, att dessa svårigheter på materialanskaffningens område kunna övervinnas.

Uppenbarligen bör vid ett anläggningsföretag sådant som det, varom här är fråga, avseende fästas vid kraftbehoven ej endast inom statens vattenfallsverks konsumtionsområden utan inom landet i dess helhet. För de icke-statliga verkens del torde emellertid, trots att vissa enstaka nybyggnader äro planerade till omedelbar igångsättning, framtidsprognosen ej ställa sig mera gynnsam än för statens vattenfallsverks del, en omständighet som således även den närmast talar för ett bifall till det nu framlagda statliga utbyggnadsprojektet.

Efter att hava tagit under övervägande de olika var för sig svårbedömliga faktorer, som måste prövas vid beslutet om ett omedelbart igångsättande av denna nya kraftverksbyggnad, har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må till *Kraftstation i Midskogsforsen* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 6,000,000 kronor.

14:o) **Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk.** Kungl. Maj:t har (punkt 11, sid. 142—149) föreslagit riksdagen *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t godkänna i statsverkspropositionen omnämnt, mellan vattenfallsstyrelsen samt Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svarthålsforsen ingångna avtalet om gemensam utbyggnad av en ny stamlinje mellan Krångede, Hammarforsen, Stadsforsen, Torpshammar, Ljusdal och Horndal; *dels ock* till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

För distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk har riksdagen för budgetåren 1937/38—1941/42 anvisat respektive 6,775,000 kronor, 9,000,000 kronor, 10,700,000 kronor, 12,500,000 kronor och 8,000,000 kronor.

I skrivelse den 25 september 1941 har *vattenfallsstyrelsen* hemställt om anvisande för samma ändamål av *dels* 2,000,000 kronor å tilläggsstat för innevarande budgetår och *dels* 13,000,000 kronor för nästa budgetår.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

För att de krafttillskott som tillkomma, när de pågående vattenkraftsutbyggnaderna i mellersta Norrland bliva färdigställda, skola i erforderlig omfattning kunna överföras till sydligare delar av landet, erfordras, att ytter-

ligare en stamlinje står till förfogande. Kapaciteten hos den nuvarande stamlinjen från Porjus till Västerås beräknas nämligen inom en nära framtid vara till fullo utnyttjad. Då jämväl Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svartålsforsen behöva ökade överföringsmöjligheter har vattenfallsstyrelsen inlett förhandlingar med nämnda bolag för att uppnå en för de därav berörda parterna tillfredsställande lösning av överföringsfrågan. Vid förhandlingarna har det visat sig, att det sammanlagda ytterligare överföringsbehovet för såväl vattenfallsstyrelsen som bolagen skulle kunna tillgodoses genom en gemensam ny 220 kV ledning med sträckning Krångede—Hammarforsen—Stadsforsen—TorpsHAMMAR—Ljusdal—Horndal. Genom byggandet av endast en ny ledning skulle vinnas en minskning av såväl kostnaden för överförings-systemet som behovet av ledningsmaterial, varå knapphet råder. Vattenfallsstyrelsen har under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande med bolagen träffat överenskommelse av innehåll, att vattenfallsstyrelsen skulle bygga ledningen å den 160 km långa sträckan Hammarforsen—Stadsforsen—TorpsHAMMAR—Ljusdal, medan bolagen skulle utföra återstoden, omfattande en sträcka av 195 km. Ledningen förutsättes skola vara färdig den 1 augusti 1943. Tillhoppa med kostnaderna för de erforderliga ställverken i Stadsforsen, TorpsHAMMAR och Ljusdal beräknas kostnaderna för statens vidkommande till 7,400,000 kronor. Av detta belopp erfordras för tiden intill den 1 juli 1943 6,110,000 kronor.

Då den träffade överenskommelsen synes utgöra en tillfredsställande lösning av problemet om överförande av ytterligare kraft från Norrland till Mellansverige, torde överenskommelsen böra godkännas från statsmakternas sida. Jag förordar därför, att bemyndigande utverkas av riksdagen för Kungl. Maj:t att å kronans vägnar godkänna det av vattenfallsstyrelsen villkorligt ingångna avtalet.

Det av vattenfallsstyrelsen för budgetåret 1942/43 i övrigt framlagda utbyggnadsprogrammet, som beräknats draga en kostnad av 8,890,000 kronor, är, därest hänsyn toges till fördyringen, av ungefär samma storleksordning som det, för vilket medel anvisats för innevarande budgetår. Programmet föranleder icke någon erinran från min sida. Tillhoppa med kostnaderna för den nya stamlinjen skulle alltså anslagsbehovet fram till den 1 juli 1943 uppgå till omkring 15 milj. kronor.

Vissa av de arbeten, som innefattas i planen för distributionsnätets utbyggnad, äro av sådan angelägenhetsgrad, att desamma böra påbörjas redan innevarande budgetår. För att möjliggöra detta synas i enlighet med vattenfallsstyrelsens hemställan av det förut angivna beloppet av 15 milj. kronor 2 milj. kronor böra äskas å nu förevarande tilläggsstat. Det för planens genomförande i övrigt erforderliga beloppet å 13 milj. kronor torde i vanlig ordning böra äskas i 1942 års statsverksproposition.

Utskottet.

För den jämna fördelningen av krafttillgången inom landet är det, enligt vad senaste tidens erfarenheter tydligt visa, av särskild vikt att tillräckligt stora möjligheter finnas för överföring av energi från kraftstationerna vid Indalsälven till underskottsområdena i mellersta och södra Sverige. Den ytterligare utbyggnad av stamlinjesystemet från Indalsälven söderut, som här föreslås, torde därför, trots rådande knapphet på koppar och aluminium, få betraktas som påkallad, och utskottet tillstyrker, att det framlagda förslaget till avtal med Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svartålsforsen (Stockholms stad) om gemensam anläggning av den nya ledningen nu från statens sida godkännes.

Vad angår det framlagda byggnadsprogrammet i övrigt — vilket omfattar tiden ända fram till den 1 juli 1943 — läser 1942 års riksdag få tillfälle att taga närmare ställning till detsamma i samband med prövningen av anslagen för budgetåret 1942/43. Det nu för budgetåret 1941/42 begärda tilläggsanslaget på 2,000,000 kronor tillstyrkes av utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t godkänna i statsrådsprotokollet omnämnt, mellan vattenfallsstyrelsen samt Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svarthålsforsen ingånget avtal om gemensam utbyggnad av en ny stamlinje mellan Krångede, Hammarforsen, Stadsforsen, Torpshammar, Ljusdal och Horndal;

b) till *Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Stockholm den 7 november 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Asplund, Pauli, Bernhard Nilsson, Bergman, Torsten Ström, Heiding, Andrén, Grånebo* och *Boman*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Andersson* i Prästbol, *Ward, Persson* i Falla, *Lindberg* i Umeå, *Persson* i Tidaholm, *Andersson* i Södergård, *Mårtensson, Åqvist, Wallentheim* och *Olsson* i Kullenbergstorp.
